

I

PLAMEN SVEĆE i odraz plamena sveće u visokom ogledalu zatreptali su i smirili se kad je ušao u predvorje, pa opet kad je zatvorio vrata. Skinuo je šešir i polako prišao. Podne daske škripale su mu pod čizmama. U crnom odelu stao je pred tamno ogledalo, gde su se ljiljani beličasto naginjali iz elegantne vaze od brušenog stakla. Po hladnom hodniku iza njega visili su portreti predaka o kojima mu je znanje bilo maglovito, svi uramljeni u staklo i prigušeno osvetljeni iznad uskih daščica drvene oplata. Pogledao je istopljeni patrljak sveće. Pritisnuo je palac u topao vosak što je nakapao na hrastov furnir. Na kraju je pogledao upalo i izmučeno lice među naborima pogrebnog tkanja, požutele brkove, papirno tanke kapke. On ne spava. On ne spava.

Napolju je bilo mračno, hladno, bez vetra. U daljini je zamukalo tele. Stajao je sa šeširom u rukama. Nikad se u životu nisi tako češljao, reče.

U kući je vladao muk, izuzev kuckanja sata u prednjoj sobi. Izašao je i zatvorio vrata.

Mračno i hladno i bez vetra, a po istočnom rubu sveta počeo je da se pomalja tanak siv greben. Izašao je na preriju i stao držeći šešir, kao da se moli tami što prekriva čitav svet, i dugo je tako stajao.

Kad se okrenuo da pođe, začuo je voz. Zastao je i sačekao ga. Osećao ga je pod stopalima. Probijao se s istoka, kao kakav

raspusni satelit izlazećeg sunca što zavija i urla u daljini, dugi snop čeone svetiljke sekao je guste šiprage meskita, pretvarao mrak u beskrajnu ogradu duž železničkog koridora pravog poput strele, opet ga, stub po stub, žicu po žicu, kilometar po kilometar, usisavao nazad u tamu gde se dim iz lokomotive sporo razilazio bledim novim horizontom, zvuk je stizao sa zakašnjenjem, stajao je sa šeširom u rukama u prolaznom potresu tla dok voz nije otišao. Onda se okrenuo i vratio u kuću.

Ona je digla pogled sa štednjaka kad je ušao, odmerila ga u odelu od glave do pete. Buenos días, guapo, kazala je.

Okačio je šešir o čiviju pored vrata, među kišne mantile i vunene ogrtače i poneki komad konjske opreme, prišao štednjaku, uzeo šolju kafe, odneo je do stola. Ona je otvorila pećnicu, izvadila pleh s kiflicama koje je ispekla, stavila jednu na tanjir, donela je, spustila je pred njega s nožem za maslac, pomazila ga po potiljku, a onda se vratila pred štednjak.

Hvala ti što si upalila sveću, kazao je.

Cómo?

La candela. La vela.

No fui yo, rekla je.

La señora?

Claro.

Ya se levanto?

Antes que yo.

Otpio je kafu. Napolju je tek počelo da se razdanjuje, a kući je prilazio Arturo.

NA SAHRANI JE video oca. Ovaj je stajao sam na šljunčanoj stazici pored ograde. Jednom je otišao na ulicu, do automobila. Onda se vratio. Severac je duvao od prepodneva, u vazduhu se susnežica mešala s prašinom, a žene su sedele i držale šešire u rukama. Nad raku su postavili cirađu, ali je duvalo na

sve strane pa je bila beskorisna. Platno je lupkalo i lepetalo, a sveštenikove reči gubile su se u vetru. Kad se završilo i kad su ožalošćeni pošli, sklopive stolice na kojima su sedeli odneo je vetar i isprevrtao ih po groblju.

Uveče je osedlao konja i izjahao zapadno od kuće. Vetar je dosta oslabio, bilo je vrlo hladno, a sunce se, krvavocrveno i eliptično, smestilo pod grebene krvavocrvenog oblaka pred njim. Jahao je tamo kuda je uvek voleo da jaše, tamo gde je zapadni krak starog Komanči drumu što se spuštao iz severnog okruga Kajova prolazio pored najzapadnijeg dela ranča, i gde se videla bleđa nit drumu kako odmiče na jug preko niske prerije što se protezala između severnog i srednjeg kraka reke Končo. Uvek je birao vreme kad su senke dugačke, te se drveni put pred njim oblikovao u ružičastom i iskošenom svetlu kao san o prošlosti, kad su obojeni konji i jahači tog izgubljenog naroda došli sa severa, lica izbeljenih kredom, kose duge i upletene, svako naoružan za rat koji im je bio suština života, žene i deca i žene s decom na dojčkama, i svima im je jedino krv bila i zavet i iskupljenje. Po severcu su se i čuli, konji i dah-tanje konja i topot kopita obloženih sirovom kožom i zveket kopalja i neprestano vučenje indijanskih saonica kao da prolazi neka ogromna zmija, goli momci na divljim konjima razmetljivi kao cirkuski jahači, šegače se s divljim konjima pred sobom, psi kaskaju pored njih isplaženih jezika, robovi-pešaci prate ih polugoli i neizdržljivo natovareni, nad svime se izvija putnička pesma koju jahači pevaju dok jašu, narod i avet naroda prolaze u tihom horu preko te mineralne pustoši, ka tami u kojoj se za svekolicu istoriju i svekoliko sećanje gubi poput grala, suma njihovih svetovnih i prolaznih i nasilnih života.

Izjahao je dok mu je sunce bojilo lice bakrom, a sa zapada duvao crveni vetar. Udario je na jug, starom ratnom stazom, odjahao do grebena male uzvišice, sjahao i pustio dizgine, odšetao se i stao kao čovek koji je dospeo do kraja nečega.

U žbunju je opazio staru konjsku lobanju, čučnuo je i podigao je, vrteo je po rukama. Krhka i lomljiva. Bela poput hartije. Čučao je u kosoj svetlosti i držao je, a zubi kao iz stripa klatili su se u ležištima. Šavovi na lobanji nalik iskrzanim varovima koštanih ploča. Prigušeno šuškanje peska u moždanoj duplji kad ju je okrenuo.

Što je voleo kod konja, voleo je i kod ljudi: krv i vrelinu krvi koja ih je pokretala. Sve svoje divljenje i svu svoju prisnost i sve sklonosti u svom životu čuvao je za one vatrenog srca, i tako će uvek biti i nikad neće biti drugačije.

Odjahao je nazad u tamu. Konj je ubrzao korak. Poslednja dnevna svetlost polako se raširila po ravnici iza njega i ponovo se povukla po rubovima sveta u svežem plavetnilu senke i sumraka i hladnoće, a nekoliko poslednjih ptičjih cvrkuta šćućurilo se u mračno i žilavo žbunje. Ponovo je prešao preko stare staze, mora da okrene konja ka ravnici i kući, ali bi ratnici jahali po toj tami u koju su se pretvorili, prozveketali bi mimo njega s oružjem iz kamenog doba iako lišeni svake materijalnosti, tiho bi pevali krvlju i čežnjom, na putu ka jugu i ravnicama Meksika.

KUĆA JE SAGRAĐENA hiljadu osamsto sedamdeset druge. Sedamdeset sedam godina kasnije, njegov deda je i dalje bio prvi čovek koji je umro u njoj. Oni drugi koji su bili dostojanstveno postavljeni u taj hodnik doneti su dotle na vratnicama ili umotani u zaprežno platno ili zapakovani u čamov sanduk dok bi kočijaš stajao na kapiji s računom za prevoz. Oni koji su uopšte i došli. Podaci o njihovim smrtima uglavnom su se svodili na glasine. Na požuteo novinski isečak. Na pismo. Na telegram. Originalni ranč zauzimao je dve hiljade trista jutara starog Mojzebahovog trakta Fišer-Milerove koncesije, a originalna kuća bila je jednosobna udžerica od pruća i čatme. To

je bilo hiljadu osamsto šezdeset šeste. Iste godine prva goveda su poterana kroz okrug Behar i preko severnog ruba ranča do Fort Samnera i Denvera. Pet godina potom njegov pradedo poslao je šest stotina junaca istim tim putem, pa je novcem sagradio kuću, a dotad se ranč već proširio na osamnaest hiljada jutara. Hiljadu osamsto osamdeset treće postavili su prvu bodljikavu žicu. Do osamdeset šeste bizoni su istrebljeni. Iste te zime velik pomor. Osamdeset devete je utvrđenje Končo rasformirano.

Njegov deda bio je najstariji od osmorice sinova i jedini koji je preživeo dvadeset petu godinu. Utapali su se, ginuli od metaka, stradali od konjskih kopita. Nestajali su u požarima. Naizgled su se plašili samo smrti u krevetu. Poslednja dvojica poginula su u Portoriku hiljadu osamsto devedeset osme, a on se te godine oženio i doveo nevestu kući na ranč, i sigurno je izašao napolje, obazreo se po svom posedu i dugo razmišljao o putevima gospodnjim i zakonima prvorodstva. Dvanaest godina kasnije, kad mu je ženu pokosila epidemija gripa, i dalje su bili bez dece. Kroz godinu dana oženio se bivšom svastikom, starijom od pokojne žene, a kroz još godinu dana rodila se dečakova majka i više nije bilo rađanja. Prezime Grejdi sahranjeno je s tim starcem onog dana kad je severac isprevrtao poljske stolice po uveloj travi groblja. Dečak se prezivao Kol. Džon Grejdi Kol.

OCA JE SREO u priprati Svetog arhandela, pa su pošli Ulicom Čadborn do kafane „Orao“ i seli u separe pozadi. Neki gosti za stolovima prestali su da govore kad su ih videli da ulaze. Nekoliko ljudi je klimnuo glavom njegovom ocu, a jedan ga je oslovio i po imenu.

Konobarica se svima obraćala sa „srećo“. Zapisala je šta žele i flertovala s njim. Otac je izvadio cigarete, zapalio jednu,

spustio paklu na sto, odozgo stavio svoj „zipo“ iz Treće peša-
dijske, zavalio se unazad, pušio, gledao ga. Rekao mu je da je
teća Ed Alison prišao svešteniku po završetku sahrane i ru-
kovao se s njim, njih dvojica su stajala i držala se za šesire i
naginjala se trideset stepeni u vetar, kao vodviljski komičari,
dok je platno lepetalo i besnelo oko njih a grobari jurcali za
stolicama po groblju, i uneo se svešteniku u lice i zaurao na
njega da je dobro što su sahranu obavili ujutru jer će, po sve-
mu sudeći, do uveče svojski da zaduva.

Otac mu se ćutke nasmejao. Zatim se zakašljao. Otpio je
vode, sedeo i pušio, vrteo glavom.

Kad se Badi vratio iz rukavca, reče mi da je tamo jednom
prestalo da duva i svi se pilići izvrnuli.

Konobarica im je donela kafu. Evo, srećo, rekla je. Jelo
vam se sprema, stiže za minut.

Onâ je otišla u San Antonio.

Ne zovi je „onâ“.

Mama.

Znam.

Pili su kafu.

Šta nameravaš?

U vezi s čim?

U vezi s bilo čim.

Može da ide kud joj drago.

Momak ga je gledao. Ne valja ti što to pušiš, reče.

Otac napući usne, zadobova prstima po stolu, diže pogled.
Kad počnem tebe da pitam šta mi valja da radim, znaćeš da si
dovoljno odrastao da mi kažeš, kazao je.

Razumem.

Treba ti novca?

Ne.

Gledao je momka. Bićeš ti dobro, reče.

Konobarica im je donela jelo: debele porcelanske tanjire s biftecima, močom, krompirima i pasuljem.

Doneću vam i hleb.

Otac zataknu salvetu u košulju.

Ne brinem ja za sebe, reče momak. Smem to da kažem?

Otac uze nož i zaseče biftek. Da, reče. Smeš to da kažeš.

Konobarica donese korpicu kifli, spusti je na sto i ode. Je-li su. Otac nije jeo mnogo. Posle nekog vremena je odgurnuo tanjir palcem, uzeo novu cigaretu, lupnuo je o upaljač, stavio je u usta, zapalio.

Smeš da kažeš šta god ti je na umu. Dođavola, smeš i da mi zakeraš oko pušenja ako hoćeš.

Momak nije odgovorio.

Znaš da to nisam želeo?

Aha. Znam.

Dobro se brineš o Rosku?

Nisu ga jahali.

Da pođemo u subotu?

U redu.

Ne moraš da ideš ako imaš druga posla.

Nemam druga posla.

Otac je pušio, momak ga je gledao.

Ne moraš da ideš ako ti se ne ide, reče.

Ide mi se.

Možete li ti i Arturo da utovarite i da me pokupite u gradu?

Aha.

Kad?

Kad se budiš?

Kad treba.

Doći ćemo u osam.

Biću budan.

Momak klimnu glavom. Nastavio je da jede. Otac se obazirao naokolo. Kome ovde čovek treba da se obrati da bi dobio kafu?, reče.

ON I ROLINS rasedlali su konje, poterali ih na pašu po mraku, legli na jahačku ćebad, poturili sedla kao uzglavlje. Noć je bila hladna i vedra, vrele i usijane varnice što su iskakale iz vatre jurcale su među zvezdama. Čuli su kamione na auto-putu, videli su gradska svetla odražena u pustinji, dvadeset pet kilometara severno.

Šta nameravaš?, upita Rolins.

Ne znam. Ništa.

Ne znam šta očekuješ. On je dve godine stariji od tebe. Ima svoja kola i sve drugo.

Njemu to nikad ništa nije značilo.

Šta je ona rekla?

Nije rekla ništa. Šta bi rekla? Nema šta da se kaže.

Pa onda ne znam šta očekuješ.

Ne očekujem ništa.

Ideš u subotu?

Ne.

Rolins izvadi cigaretu iz džepa košulje, pridiže se, izvadi žar iz vatre, zapali cigaretu. Sedeo je i pušio. Ne bih ja njoj dao da me vrti, reče.

Otresao je pepeo s cigarete o potpeticu čizme.

Nije vredna toga. Nijedna nije.

Neko vreme nije odgovarao. Onda je kazao: Jesu, vredne su.

Kad se vratio, otresao je konja od prašine, smestio ga u štalu i ušao u kuću, u kuhinju. Luisa je legla i u kući je bilo tiho. Pipnuo je lonče za kafu da vidi koliko je toplo, uzeo šolju, nasuo, pošao hodnikom.

Ušao je u dedinu kancelariju, prišao stolu, upalio lampu, seo u staru hrastovu obrtnu stolicu. Na stolu je stajao mali mesingani kalendar na osovinama, kome su se datumi menjali tako što bi se zakrenuo na postolju. Još je pokazivao 13. septembar. Pepeljara. Stakleni pritiskivač za hartiju. Upijač na kome je pisalo „Palmer – hrana i potrepštine“. Majčina maturska slika u malom srebrnom ramu.

Soba je mirisala na ustajao dim cigara. Nagnuo se, ugasio malu mesinganu lampu, ostao da sedi u mraku. Kroz prednji prozor video je preriju obasjanu zvezdama kako se proteže ka severu. Crne krstače starih telegrafskih bandera mukotrpno su se vukle preko sazvežđa što su prolazila s istoka na zapad. Deda je govorio da su Komanči sekli žice i pleli ih konjima u grive. Zavalio se i prekrstio čizme na stolu. Nečujna munja na severu, šezdesetak kilometara dalje. U prednjoj sobi na drugoj strani hodnika sat je otkucao jedanaest.

Sišla je niz stepenice, stala na vrata kancelarije, okrenula zidni prekidač za svetlo. Bila je u penjoaru, stajala je prekrštenih ruku, s laktovima na dlanovima. Pogledao je nju, pa onda opet kroz prozor.

Šta radiš?, upitala je.

Sedim.

Dugo je tako stajala u penjoaru. Onda se okrenula, otišla hodnikom i opet se popela uz stepenice. Kad je čuo da je završila svoja vrata, ustao je i ugasio svetlo.

Preostalo je još nekoliko toplih dana, te su ponekad po podne on i njegov otac sedeli u hotelskoj sobi, na belom pletenom nameštaju, pored otvorenog prozora i tankih kukičanih zavesa što su se lelujale po sobi, i pili kafu, a otac bi u svoju šolju sipao malo viskija, sedeo bi i pijuckao i pušio i gledao po ulici. Napolju su stajali parkirani automobili tragača za naftnim poljima koji su izgledali kao da su prošli kroz rat.

Da imaš novca, da li bi ga kupio?, upita momak.

Imao sam novca, a nisam.

Misliš na platu iz vojske?

Ne. Posle.

Koliko si ikad najviše dobio?

Ne treba to da te zanima. Steći ćeš loše navike.

Da donesem šah neki dan?

Nemam strpljenja da igram.

Imaš strpljenja za poker.

To je drugačije.

Što je drugačije?

Razlika je u novcu.

Sedeli su.

Tamo u zemlji još ima mnogo novca, reče otac. Ona Klar-kova bušotina od prošle godine bila je velika.

Pijucnuo je kafu. Posegao je, uzeo cigarete sa stola, zapalio jednu, pogledao momka, ponovo pogledao na ulicu. Posle nekog vremena je rekao:

Dobio sam dvadeset šest hiljada dolara za dvadeset dva sata igre. U poslednjem krugu bilo je četiri hiljade, nas trojica igrača. Dva momka iz Hjustona. Dobio sam na triling dama.

Okrenuo se i pogledao momka. Momak je sedeo sa šoljom na pola puta do usana. Otac se okrenuo i pogledao kroz prozor. Nije mi ostao ni cvonjak, reče.

Šta misliš, šta da radim?

Nemaš ti tu mnogo izbora.

Hoćeš li ti da popričaš s njom?

Ne mogu ja da pričam s njom.

Mogao bi da popričaš s njom.

Poslednje što smo pričali bilo je u San Dijegu hiljadu de-
vetsto četrdeset druge. Nije ona kriva. Nisam ja isti kao što
sam bio. Voleo bih da jesam. Ali nisam.

Iznutra jesi. Jesi iznutra.

Otac se nakašlja. Otpio je iz šolje. Iznutra, reče.

Dugo su sedeli.

Tamo valjda glumi u predstavi ili tako nešto.

Aha. Znam.

Momak posegnu, dohvati šešir s poda, stavi ga na koleno.

Bolje da se vratim, reče.

Znaš da sam tog starog kovao u zvezde, zar ne?

Momak pogleda kroz prozor. Aha, reče.

Nemoj sad da mi se rasplačeš.

Neću.

I nemoj.

Nikad nije odustajao, reče momak. On me je naučio da ne odustajem. Reče ne spremaj sahranu ako nemaš ništa da sahraniš, makar pločicu s imenom. Hteli su već da daju tvoju odeću.

Otac se osmehnu. Pa baš su i mogli, reče. Jedino su mi dobre bile čizme.

Uvek je mislio da ćete se ponovo svi okupiti.

Aha, znam to.

Dečak je stajao, a onda stavio šešir na glavu. Bolje da se vratim, reče.

Zapodevao je tuče zbog nje. Čak i kao starac. Makar ko da zucne slovce protiv nje. A to stigne do njega. Nije čak ni do dostojanstva držao.

Bolje da pođem.

Spustio je noge s prozorske daske. Poći ću s tobom. Moram da kupim novine.

Stajali su u popločanom predvorju dok je otac preglédao naslove.

Otkud Širli Templ može da se razvodi?, reče.

Digao je pogled. Na ulicama rani zimski sumrak. Mogao bih baš i da se oišam, reče.

Pogledao je momka.

Znam kako ti je. I meni je tako bilo.

Momak klimnu glavom. Otac ponovo pogleda u novine i savi ih.

Sveto pismo kaže da će krotki naslediti zemlju i to je verovatno tačno. Nisam ja neki mislilac, ali nešto ću da ti kažem. Uopšte nisam ubeđen da je sve to zajedno dobro.

Pogledao je momka. Iz džepa kaputa izvadio je ključ i dao mu ga.

Vrati se gore. U plakaru je nešto za tebe.

Momak uze ključ. Šta?, upita.

Nešto sam ti nabavio. Hteo sam da ti dam za Božić, ali mi je dojadilo da se stalno saplićem o to.

Razumem.

A i ne bi ti škodilo da se malo razveseliš. Samo ostavi ključ na recepciji kad siđeš.

Razumem.

Videćemo se.

U redu.

Vratio se u lift, prošao hodnikom, gurnuo ključ u bravu, ušao, prišao plakaru, otvorio ga. Na podu, pored dva para čizama i gomile prljavih košulja, stajalo je ganc novo sedlo „hemli formfiter“. Uhvatio ga je za jabuku, zatvorio plakar, odneo ga do kreveta, spustio ga tamo, stao da ga gleda.

Sto mu gromova, reče.

Ostavio je ključ na recepciji i izašao na ulicu noseći sedlo na ramenu.

Odšetao se do Južne ulice Končo, spustio sedlo, postavio ga pred sebe. Taman je pao mrak i ulične svetiljke su se upalile. Prvo vozilo koje je prošlo bio je kamion „ford model A“, zaustavio se pomoću mehaničkih kočnica uz proklizavanje zadnjeg dela, vozač se nagnuo do naspramnog prozora, spustio staklo, doviknuo mu pijanačkim glasom: Ubaci to sedlo pozadi, kauboju, i upadaj.

Razumem.